

ЗНАЧЕННЯ БІБЛІОТЕКИ ЯК КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ УСТАНОВИ В РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Олена Прокопович, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Демченко О.П., кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE MEANING OF THE LIBRARY AS A CULTURAL AND EDUCATIONAL INSTITUTION FOR WORKING WITH GIFTED CHILDREN

Olena Prokopovich, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Показано значення середовища в розгортанні потенціалів обдарованої особистості. Проаналізовано проблему створення культурно-освітнього простору для розвитку дітей з проявами різних видів обдарованості. Показано необхідність формування суб'єктності обдарованої особистості в процесі її взаємодії з соціокультурним і освітнім оточенням. Розкрито значення бібліотеки як культурно-освітньої установи в роботі з обдарованими дітьми. Виділено ефективні форми взаємодії бібліотекарів з обдарованими учнями та їхніми вчителями.

Ключові слова: простір, культурно-освітній простір, обдарованість, бібліотека, суб'єкти.

Abstract. The meaning of the environment in the development of the potentials of a gifted personality is shown. The problem of creating cultural and educational space for the development of children with manifestations of various types of giftedness has been analyzed. The necessity of forming the subjectivity of gifted personality in the process of its interaction with sociocultural and educational environment is shown. The importance of the library as a cultural and educational institution in working with gifted children is revealed. Effective forms of interaction between librarians with gifted pupils and their teachers are highlighted.

Key words: space, cultural and educational space, giftedness, library, subjects.

В останні роки на різних рівнях (державному, науковому, освітньої практики) все потужніше обстоюється і впроваджується ідея щодо пошуку талановитих і обдарованих особистостей, забезпечення можливостей для їх творчої самореалізації. В Національній стратегії розвитку освіти в Україні в 2012–2021 роки [12] задекларовано, що пріоритетними напрямками державної освітньої політики є постійне поліпшення якості освіти, оновлення змісту та форм організації навчально-виховного процесу, спрямованого на інтелектуальний, моральний, духовний, естетичний і фізичний розвиток дитини.

Психологи виділяють декілька чинників, сприятливе поєднання яких є передумовою розгортання творчого потенціалу обдарованої особистості та досягнення нею успіху. Зокрема, культурно-освітнє середовище все частіше вважається потужним фактором своєчасного особистісного становлення обдарованої дитини. В контексті можливостей педагогіки середовища шукають учені шляхи забезпечення найкращих умов для прояву ознак обдарованості в дітей різних вікових груп, розвитку їхніх загальних і спеціальних здібностей. Такі ідеї втілені в концепції соціокультурного детермінізму таланту, згідно якої соціум стимулює розгортання здібностей, впливає на становлення обдарованої особистості, «санкціонує» її розвиток.

В останні роки в психології та педагогіці виокремився як науковий напрям теорія освітнього / виховного простору (Д.Алфімов, І.Бех, Н.Боритко, А.Гаврилін, К.Крутий, А.Куракін, Ю.Мануйлов, О.Музика, Л.Новікова, О.Савченко, Н.Селіванова, А.Цимбалару, В.Ясвін та ін (Д.Амброс, Р.Перссон, Д.Сімонтон та ін.). Учені обґрунтовують психологічну структуру й принципи побудови розвивального освітнього середовища, спрямованого на випереджувальний характер навчання, індивідуалізацію та соціалізацію обдарованої

особистості на різних етапах онтогенезу (Д.Корольов, О.Музика, Р.Семенова); розробляють психологічні засади моделювання сприятливих умов для розвитку дітей і молоді з різними типами обдарованості (О.Демченко, І.Карабасва, М.Мельник, О.Науменко, О.Нечаєва, М.Сніжна, М.Янковчук).

Учені пропонують авторське пояснення термінів «середовище», «простір» з різним змістовим наповнення: навчальне, розвивальне, виховне, освітнє, інклюзивне тощо. Послугується дефініцією «освітнього простору», запропонованою А.Цимбалару [17], яка експлікує його як педагогічний феномен зустрічі та взаємодії людини з елементами-носіями культури, що її оточують (освітнім середовищем), у результаті чого відбувається їх осмислення та пізнання. У основу цього поняття вчена вкладає спеціально організоване педагогічне середовище як структуровану систему педагогічних чинників та умов їх освоєння особистістю в процесі її становлення.

Услід за О.Демченко [4-6] вважаємо, що для успішної «селекції» дітей з проявами різних видів обдарованості доречним є змістове наповнення освітнього простору соціокультурними смислами. Наше бачення корелюється з позицією вчених щодо об'єктивності саме культурно-освітнього контексту простору, який виражає єдність культури й освіти як взаємодоповнювальних сфер соціальної життєдіяльності.

Апелюємо до праці О.Бондаревської [2], яка тлумачить культурно-освітній простір як зумовлений часом спосіб існування, взаємодії, взаємної детермінації освіти й культури, буття й освіти в світі культури, а культури в сфері освіти. В свою чергу, О.Демченко пропонує термін «культурно-освітній простір для розвитку соціальної обдарованості», який визначає як інтегративний/поліморфний соціально-педагогічний конструкт, що об'єднує різнорівневі соціально-культурні та навчально-виховні умови, природні й спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані, та комплекс можливостей, які сприяють формуванню суб'єктності соціально обдарованої особистості як у процесі інтеріоризації гуманістичних і національних цінностей, розвитку соціального інтелекту й соціальних здібностей, досягнення високих успіхів у соціономічних видах діяльності та задоволення екзистенційних потреб, так і в ході якісного перетворення соціальної дійсності та різнорівневої взаємодії з усіма суб'єктами простору [5].

Поділяємо позицію вчених [6], що створення культурно-освітнього простору для розвитку дітей з проявами різних видів обдарованості необхідно здійснювати на засадах особистісно зорієнтованого й діяльнісного підходів до побудови педагогічних систем. Це потребує моделювання таких умов для обдарованих дітей і молоді, інтегративним показником якості яких виступає здатність забезпечити їм систему можливостей для ефективного особистісного саморозвитку й досягнення успіхів у різних видах діяльності. Розглядаючи освітній простір у ракурсі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, дослідники мають на увазі всіх учасників просторотворення та взаємодію в площинах: середовищ і особистостей.

Відповідно до цього, для забезпечення сприятливих умов щодо реалізації обдарованої особистості потрібно об'єднувати зусилля якомога більшої кількості організаторів. Активними учасниками культурно-освітнього простору передусім мають стати педагогічні колективи всіх освітніх закладів міста / району / області, одним із завдань яких є виявлення дітей з ознаками обдарованості, належний розвиток їх здібностей і психолого-педагогічний супровід. Розширенню розвивального потенціалу освітнього простору для обдарованих дітей та молоді буде сприяти участь в його створенні культурно-дозвіллевих закладів. Наприклад, потенційними суб'єктами простору є фахівці центрів дозвілля, музеїв, бібліотек тощо, в системі роботи яких є різні ресурси і багато форм роботи, що створюють додаткові можливості для творчої самореалізації обдарованих дітей та молоді.

Відзначимо, що в роботі з обдарованими дітьми важливу роль відіграє бібліотека, який був введений в обіг у XV ст. і пояснювався як «книгосховище». До цього часу, зокрема в Давній Русі слово «бібліотека» практично не вживалося. Приміщення, в яких зберігалися книжки, переважно називали: «книгосховище», «зберігальна скарбниця», «книгохранительська», «книжкова палата» тощо. Набагато пізніше з'являється словосполучення «шкільна бібліотека»,

яке вказує на неї як складову загальноосвітнього закладу [11; 15].

Серед основних напрямів державної політики в сфері бібліотечної справи виділено: забезпечення соціально-економічних, правових і наукових умов для їх ефективної діяльності; підтримка і розвиток їх мережі і забезпечення сучасним технічним обладнанням; сприяння науковим дослідженням і реалізації загальнодержавних, державних та регіональних програм їх розвитку; забезпечення підготовки відповідних фахівців у ЗВО тощо. На значенні шкільних бібліотек у підвищенні якості освітнього процесу наголошують сучасні дослідники (П.Рогова, А.Малько, В.Мозгова, О.Матвійчук та ін.).

У законодавчому полі бібліотека визначається «бібліотечно-бібліографічним, культурно-просвітницьким і науково-допоміжним соціальний інститут, що забезпечує акумуляцію і загальнодоступність документально-інформаційних ресурсів (книг, документів та інших носіїв інформації), які містять і зберігають знання, набуті в процесі розвитку людства, сприяють піднесенню інтелектуального та культурного потенціалу суспільства [7]. С.Гончаренко тлумачить поняття «бібліотека» як культурно-освітній і науково-інформаційний заклад, що збирає та зберігає друковані й рукописні матеріали, організовує громадське користування літературою та провадить довідково-бібліографічну роботу [3].

Погоджуємося з позицією вчених [11] щодо необхідності трансформації шкільних бібліотек в сучасні шкільні бібліотечно-інформаційні центри, медіатеки. Вони мають переформатуватися в структурний підрозділ, що включає фонд книг, різні інформаційні та технічні засоби; який має в своєму арсеналі педагогічно зумовлений комплекс обладнання і меблів, читальний зал з робочими зонами, в яких створені умови для індивідуальної роботи та розвитку навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищення професійного рівня вчителів.

На основі аналізу періодичних видань О.Матвійчук [11] зробила висновок, що в останні роки склалася як окремий напрям система роботи бібліотеки з обдарованими учнями. Бібліотеки можуть працювати як з педагогами обдарованих дітей, так і з самими талановитими учнями. Важливим завданням шкільних книгозбірень, яке прописане у нормативних документах є збір, систематизація матеріалів психолого-педагогічного змісту на допомогу вчителям, що працюють з обдарованими дітьми, розробка системи навчання інформаційним технологіям учнів, створення тематичних карток, підбір літератури, укомплектування бібліотеки відповідною навчальною, науково-методичною, довідковою літературою, енциклопедіями, технічними засобами навчання. Для вчителів фахівці проводять бібліографічні огляди літератури, надають інформацію про нові дослідження в сфері обдарованості, допомагають готувати сценарії форм виховання тощо. Працівники бібліотеки можуть брати участь у створенні бібліотечних медіа-уроків, що сприяють вихованню в читачів культури читання, інформаційної культури та популяризації української й світової літератури [17].

Порівняно із закладом освіти бібліотеки мають додаткові ресурси для розвитку творчих здібностей дітей, задоволення особливих освітніх потреб обдарованих і талановитих особистостей. Зокрема, формуляри обдарованих дітей мають містити особливі позначки, які відображають напрямки захоплень.

За переконанням О.Матвійчук [11], у бібліотеці-медіатеці, обдаровані учні зможуть повноцінно задовольняти свої інформаційні потреби, навчатимуться пошуку синтезу, узагальненню інформації, одержаної з різних джерел. Тому провідним напрямом роботи сучасних шкільних бібліотек є формування інформаційної культури учнів, особливо обдарованих, оскільки за визначенням. Приділяється значна увага індивідуальній роботі зі здібними дітьми, зокрема при проведенні бесід при записі в бібліотеку та видачі книг, проводяться консультації щодо вибору певної теми наукової роботи, правильного оформлення бібліографічного списку літератури.

Оскільки в сучасному інформаційному суспільстві на перший план виходить Інтернет, то бібліотека повинна модифікувати способи надання своїх послуг дітям та молоді, трансформуючись в бібліотечно-інформаційний центр. Актуалізується роль такої установи в поширенні електронних ресурсів і колекцій через бібліотечні сайти, взаємодії фахівців і користувачів через використання Web 2.0, надання доступу до веб-архівів, масовим і

спеціальним фондам [9; 12; 14].

На базі бібліотек необхідно організовувати роботу творчих клубів і об'єднань, гуртків за інтересами; зустрічі з відомими письменниками, поетами, діячами культури, освіти рідного краю і країни. Розвивати таланти учнів допомагає тісна співпраця шкільних бібліотек з районними (міськими) дитячими та юнацькими бібліотеками, де учні беруть участь в різних конкурсах, акціях, тренінгах. Значущим є допомога обдарованим учням у виборі власних освітніх маршрутів, орієнтація їх на проектну діяльність. Удосконалення роботи з обдарованими дітьми сприятиме використанню інтерактивних форм, інтелектуальних і творчих турнірів, конкурсів, вікторин, олімпіад, аукціонів, марафонів, тренінгів, дебатів та ін. [1; 4; 8; 9; 10; 13; 15; 18].

Отже, для розвитку обдарованої особистості необхідно створити сприятливі умови, які утворюють культурно-освітній простір. Важливу роль в цьому процесі займає шкільна бібліотека, яка виступає як інформаційно-комунікаційний центр роботи з обдарованими учнями. Створюючи додаткові умови для розвитку обдарованої особистості, бібліотека повинна шукати інноваційні методики і форми роботи з розвитку творчих здібностей учнів.

Список використаних джерел

1. Білоус В., Лазаренко Н., Коломієць А. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі / В. Білоус, Н. Лазаренко, А. Коломієць // Витоки педагогічної майстерності / Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка : зб. наук. пр. – Полтава, 2017. – Вип. 19. – С. 60-66. – (Серія «Педагогічні науки»).
2. Бондаревская А. И. Культурно-образовательное пространство вуза как среда профессионально-личностного саморазвития студентов : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Алина Игоревна Бондаревская ; Ростовский гос. пед. ун-т. – Ростов-на-Дону, 2004. – 24 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник / Семен Гончаренко. – К. : Волин. береги, 2001. – С. 50
4. Демченко О. П. Проблеми використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами/ О. П. Демченко // збірник наукових праць БДПУ. – Педагогічні науки. - №2. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С.61-70.
5. Демченко О. П. Створення культурно-освітнього простору для розвитку соціальної обдарованості в регіональному контексті / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наукових праць. – Випуск 45. – Київ-Вінниця, 2016. – С. 19-25.
6. Демченко О. П. Суб'єктність соціально обдарованої особистості в культурно-освітньому просторі/ О. П. Демченко // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т.6: Психологія обдарованості. – Випуск 12. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – С.78-90.
7. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://library.kr.ua/zakon/zakbibsprv.html>.
8. Коломієць А. М., Лазаренко Н.І. Концептуальні засади розвитку наукової діяльності педагогічного університету на сучасному етапі розвитку суспільства / А.Коломієць, Н.Лазаренко, Є.Громов // Освітній простір України : Науковий журнал. – Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2017. – Вип. 9. – С. 74-80.
9. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
10. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Методика викладання (української мови)» / Н. І. Лазаренко. – К., 1993. – 24 с.
11. Матвійчук О.Є. Діяльність шкільних бібліотек по забезпеченню інформаційних потреб старшокласників: автореферат дисертації / О.Матвійчук.-К.КНУКІМ, 2004.- 20 с.
12. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
13. Покусова О. Шкільна бібліотека у структурі навчально-виховного процесу як історико-педагогічна проблема / О.Покусова //Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. - 2014. – Випуск 50. - С.217-226.
14. Пономаренко С.Є. Робота бібліотекаря з розвитку творчих здібностей учнів / С.Пономаренко // Обдарована дитина.- 2009.- № 7.- С. 20-26.
15. Тишик О.А. Проблеми дидактики в педагогічній спадщині С.І. Миропольського: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / О.А. Тишик. – Харків, 1998. – 20 с.

16. Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів : науково-методичні рекомендації ДНПБ України ім. В.О.Сухомлинського ; упоряд. А.І.Рубан. – К., 2005. – 64 с.
17. Цимбалару А.Д. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір» [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pedagogica/23997.doc.htm.
18. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи / О.В. Шикиринська // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» з авец des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61-65.

ОРГАНІЗАЦІЯ СВЯТА ЯК КОЛЕКТИВНОЇ ТВОРЧОЇ СПРАВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тетяна Соколюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ORGANIZATION OF THE HOLIDAY AS A COLLECTIVE CREATIVE BUSINESS OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

Tetyana Sokolyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті показано, що в науковому дискурсі проблема використання свята як форми виховання розкрита недостатньо як на теоретичному, так на методичному рівні. Розкрито специфіку свята, його значення в процесі розв'язання завдань виховання молодших школярів. Представлено технологічні особливості його організації як колективної творчої справи.

Ключові слова: форма виховання, свято, технологія колективного творчого виховання, колективна творча справа.

Abstract. The article shows that in the scientific discourse the problem of using the holiday as a form of education is revealed not so much on the theoretical as in the methodological level. The specifics of the holiday, its importance in the process of solving the problems of education of junior pupils are revealed. The technological features of his organization as a collective creative work are presented.

Key words: form of upbringing, holiday, technology of collective creative education, collective creative work.

В умовах відродження національних традицій, упровадження Концепції «Нова українська школа» змінюються акценти в реалізації функцій педагогічної діяльності. Все більшого значення надається виховній складовій освітнього процесу. В зв'язку з цим, важливе місце в цій системі посідає позаурочна виховна діяльність, спрямована на створення умов для творчої самореалізації кожної дитини, її всебічний розвиток. Відповідно до цього ускладнюються вимоги до організації позаурочної виховної роботи вчителя початкової школи, що потребує збагачення змісту, використання технологій виховання.

У процесі організації позакласної роботи також перед учителем стоїть завдання оптимального вибору виховної форми, яка буде адекватною змісту виховання, відповідатиме віковим та індивідуальним особливостям молодших школярів, створюватиме умови для творчого розвитку особистості. Важливе місце в системі позакласної виховної роботи займає свято, яке є комплексною формою виховання, передбачає організацію різнобічної діяльності молодших школярів протягом тривалого часу.

Не зважаючи на те, що свято як масова форма виховної роботи активно використовувалась у радянській школі, воно не втрачає своєї актуальності й на сучасному етапі становлення системи національного виховання. Проте в умовах реформування Нової української школи необхідно змінювати методику його організації, базуючись на засадах діяльнісного та технологічного підходів. Це дозволить уникнути формалізму й шаблонності,